

A csempészkirály fia

7. fejezet

M. Bodrogi Enikő fordítása

A gyermek első durcáságának része egy kis szó: az, hogy *nem*. Nem. Én nem. Nem én!

Makacs gyermek voltam. A durcáságom egy hétig eltartott.

Szombaton aztán így szóltam: „Én biza nem megyek szaunázni!”

A konyhai díványon ültem, és a körmömmel egy kis repedést piszkáltam rajta.

„Naaa”, kérlelt a mamám.

„Márpedig nem megyek szaunázni!” Úgy szuszogtam, mint egy gombóc. Ugyanakkor olyan jónak éreztem a döntésemet, hogy megborzongtam tőle.

„Ezzel a kölyökkel lesz még bajunk!” Mama rám nézett. Arra gondoltam, hogyan csúfolnám. Gúnyszavakat kerestem. Vénasszony, jutott eszembe, de nem mertem kimondani. Ha kimondanám, papa a fenekemre verne. Nem akarom. Ezt már eldöntöttem, és nem is történik meg egyszer sem gyermekkoromban. Papa sosem ütött meg.

Akkor az én diplomata papám olyan ajánlatot tett, amely a megátalkodottabbat is rábírná, hogy elálljon döntésétől. Felajánlotta nekem a fekete paripát. Úgyis lelövik majd. Mindegy neki, hogy megkapom saját lovamnak. Erre a papa szemébe néztem. Megértette a kimondatlan kérdésemet: „Vérrákja van?” „Gondozhatod”, mondta. Nem szóltam semmit. Akkor sem megyek a szaunába, ha megkapom a fekete paripát. Kimondtam életem első „nem”-ét. Nem tántorodom el tőle. Elkezdtem Pänkttivé¹ válni.

Egyedül voltam a konyhában. Odakinn volt mindenki a külső szaunában, az istálló épületében. Az asztalon gyöngyvirágok. Elhatároztam, hogy elszököm, amint kivirrad. Akkor majd meglátják, és szipoghatnak.

Az asszonyok majd előveszik a fehér zsebkendőt a ruhaújukból, a szájukra nyomják, és sírnak.

Nagymamához szököm. Borzasztóan messze lakik, legalább két kilométerre tőlünk.

Amikor Virtualába érkezem, a nagymama udvarába, a szél fújni fog a folyó felől, és én megpillantom, hogyan hajladoznak a szélben az öreg nyárfák a ház végénél. Előbb a szélső, aztán az összes nyárfa. A világ szét-törik a szélben, és a fellegek lezuhannak az égről. Egyszerre csak minden előttem fekszik, mint valami narancshéjak. A világ létezik. Minden létezik. Csodálkozás születik bennem. A világ létezik, és én vagyok. Én Pänktti vagyok.

Nyáron nagymamámnál fecskék százai uralják a léget. Az eresz alá fészkelnek. A füstifecskék az épületekre rakják a fészküket, a partifecskék pedig a dombok homokfalába. Legalább százan repülnek egy csapatban, és mindenütt ott vannak. Közel ereszkednek a földhöz, ismét felröppennek, és átrepülnek a Svédország és Finnország közötti határon, az égbolton pihennek, a Tornio folyó kristálytisza vize fölött. A cica nem mer az udvarra surranni. A fecskék azonnal olyan erővel támadnak a nyakának, hogy a fedett szekér alá menekül.

A fecskék minden helyet telepiszkolnak, innen lehet tudni, hogy jól érzik magukat. Ha elhagyják a házat, az rosszat jelent. Ezek a titokzatos madarak segítenek az embernek, és lelkünk megkönnyebbül, ha követhetjük röptüket, és hallhatjuk ficsergésüket a virágzó mezőn. Ha nem térnek vissza, a háziak elkomorulnak, és gonosz erők kezdenek hatni az ember tevékenységére. A fecske a mennyből jött vendég.

A tornácon baloldalt van az ajtó. Az északi részen lakott Juho nagybátyám. Úgy neveztük, setä, azaz bácsi. És én azt hittem, Setä a neve.

Lépcső vezet a padlásra, ahol a fűrészpont tartják, és ahol Armasnak a cuccai vannak, csempézett holmik. Jobbra volt a szobaajtó. Belépek a magas küszöbön keresztül a szobába, amely az épületnek mintegy a fele. Balra található a fehérre meszelt kályha. A falon van a nagymama falapocskája, amivel a rieska, az árpakenyér tetejét megmintázza. Ott van a lapát, amellyel a kályhába teszi, és egyéb, a kenyérsütéshez tartozó dolgok, valamint a kályha tisztításához és kenéséhez szükséges holmik. A cica a kályha mögött dorombolja át a telet. A gyermekek is odabújnak ősszel a melegbe, s ott hallgatják, amint a beszéd átfolyik a hideg estén, akár a folyó vize. Juho bácsi mesél, és a pénztárcáját lóbálja a térde között. Erősen keresztény, de szeret énekelni, sőt, a régi világban még azt is akarta, hogy a mamám meg Aino néném táncoljanak rá.

A cselédszobában válogatott bútorok vannak. Alacsony székek és egy asztal, amelyet össze lehet hajtani, és amelynek ugyanolyan szép lába van, mint a székeknek. Mindent faszegek fognak össze.

Szól egy történet a cselédszobáról, a mama sokszor elmesélte nekünk. Nagyanyánk egyik gyermeke meghalt, és a koporsó a kisszobában volt. Egy este erős zaj hallatszott ki onnan. Nagymama nem félt a túlvilágiaktól. Kinyitotta az ajtót és odakiáltott: „A halotti leplekért jöttetek?” Nem volt ott semmiféle halál angyala. A macska jutott be valahogy... Elmondta ezt nekünk, hogy ne ijedjünk meg azoktól a szörnyűségekől, amelyeket sötét estéken a karbidlámpa fényében meséltek. A félelem állandóan mesévé változott, s így ismét ki mertünk menni az árnyékszékre, és aludni is mertünk, annak tudatában, hogy a félelem mindig túlságosan nagy szemeket mereszt.

A nagymama friss rieskáinak illata áradt felém, amikor beléptem a szobába. Elindult a nyálam. A rieskák az asztalon voltak. A mintájuk elárulta, hogy Wilhelmina Wirtala gazdasszony művei. Ugyanolyan fontos ez a nőknek, mint a férfiak számára a rénszarvasjel, amellyel saját állataikat megjelölik, és ugyanolyan nehéz a kívülállónak ennek alapján megkülönböztetni egyik rieskát a másiktól. Minden pék ismeri saját jelét és mintáját.

Az asztalon aludttejes köcsögök álltak, ezekbe nagyanyánk oltót tett, amelyet egy másik edényből töltött át, aztán tejet öntött rá, és összekeverte. Két nap múlva kész az aludttej. A folyó másik oldalára is átjártak oltóért és aludttejért. Nagymamának nem volt hüvelykujja. Ez volt az ő ismertetőjele.

A folyó felőli sarokban volt az Armas ágya. Armas anyai nagybátyám, a nagymama legidősebb, otthon levő fia. Több mint ötvenéves. Az ágya alatt áruházi árkatológus volt és a falon koszos örök kalendárium, a szegeken meg a zsebórái. „*Fröken Ur*”, azaz Óra Kisasszony volt a legközelebbi és legkedvesebb ismerőse. Armas órái egy másodpercet sem keshettek, se nem siethettek. Mert az, ki tudja, milyen rosszat jelentene. Isten tudja. Az örök kalendárium időt spórol. Ha az ember letépi a lapokat, és eldobja, egyszerűen a napok is eltűnnek, és soha nem térnek vissza. De Armas mindig ugyanazokat a lapokat használta. Lapjai megfeketedtek az ujjnyomoktól.

A nagymama rieskáját széttépték, vagy darabokra vágták. Amikor ettük, a vaj sárga patakokban folyt le az állunkon. Az asztalon koromfekete, öreg nyírfabog-cukortartó állt. Mellette cukorolló, amellyel a cukrot darabokra vágták. Egy darabot a számba, s tejet rá! Számomra ez volt a gyógyszer a durcásságra.

Minden, amit nagymamám tett, nagyon puha és nyugodt volt. Mosolygott rám, és azt ismételte: „Ajajaj, szegény fiú!”

Armas pórhalakat fogott. Meg kell pucolni őket, és azonnal lesózni, másképp megpuhulnak, és íztelenné válnak. Frissen füstölt pórhal és szájban sercegő kávésajt.² Istenien finom!

A szaunázás is jólesik, amikor a dézsa a folyóból merített vízzel teli, és a ruszki szappan a padon fénylik, a síkos szaunaseprű pedig forró bőrünket veregeti.

Elhatároztam, hogy nagymamához és Armashoz költözöm. Talán harmonikát rendelek Wiskadaltól, a kereskedőtől, és megtanulok játszani rajta. Aztán ellátogatok haza, és beülök az istállóba, amikor a mamám fej. Leülök a fejőzsámolyra, és úgy énekelem, mint Tapio Rautavaara, a híres énekes, hogy „Mindegy az, hogy mikor halsz meg, vándor”. Akkor mama sírni fog, hogy miért is volt rossz hozzám. Ilona, a tehén is elbőgi magát, amikor meghallja.

Papa értem jött. Dühös volt, és meg kellett becsszóra fogadnom, hogy többet soha nem szököm el otthonról. Mindenhol kerestek. Azt hitték, elvesztem, például a folyóba fulladtam. Többé nem durcáskodom. Az életigenlés énekel most bennem. Nekem bizony lesz harmonikám. Most már tudom, mit akarok: énekelni és harmonikán játszani.

Dalolni akarok nagymamám házáról és a nyár fecskéiről, az őszi didergő fákról, amelyekről a levelek éppen lehulltak, és amelyek koronái a szélben remegnek, a vándormadarak énekkaráról, akik mind egyszerre röppennek fel a tovatűnő idő forró huzalairól, hogy olyan partokra szálljanak, amelyek sosem fagynak meg. A szótlan erdőről akarok dalolni, ahol a talaj fagyos és szürke, mikor a télelő első fagya megragadja a játszadozó hullámot, és átlátszó üvegdarabbá csiszolja. A napról akarok énekelni, amely egyre ritkábban bírja felemelni sápadt homlokát a látóhatár fölé. Dalolni akarok az időről, mikor nem esik sem az eső, sem a hó, mikor minden csak fagyos szürke, és vékony a jég, amikor az emberek is fáradtagnak és hervadtagnak látszanak, mint az őszi virágok, és még ha a pityókás pincék tele is vannak, az ember szíve alatt ott moco rog a gyötrő kérdés az életről és annak jelentéséről, s szüksége van a mennyek megszentelő erejére, mikor az ősz hozta reménytelenség mardossa a kietlen és szürke napokon.

Énekelni akarok a nagyszerű földről és a szép erdőkről, mert megváltó erőnek tartom az egész földet. Engem inkább a föld szentel meg, mint az

² Észak- finnországi friss sajtkülönlegesség, amelyet kávéba mártva vagy lekvárral fogyasztanak desszertként.

ég, ez a lassúság, amikor hosszú az este és az emberek a Haaparannanlehtit³ olvassák sóhajtozva, mosolyogva és nevetve, főleg ha a kályhában ég a tűz, s annak melege és fénye a szoba fala mentén terjed. Énekelni akarok és a harmonikámmal megragadni a zöld falakon a kályha táncoló fényét. A harmonika billentyűiből hozom elő mindezt. Érzem a szívemben, hogy a házi szövőszéken szőtt piros- és kékcsíkos függöny dallama különbözik a megfeketedett gyalugépétől vagy a falitékáétól, amelyek a harmonika dallamaiban versenyre kelhetnek a nagymama szekrényében levő ágyneműtartóéval.

Nem szabad elfelejtenem a téli pitymallatban megfagyott dalokat, sem a kora reggel kialudt csillagokat, sem a villódzó északi fényeket, amelyek hajnalban helyet adnak a kezdődő nap világának, amely a lángható keleti égbolton ezernyi csillogó kristályként nyílik ki; nem feledhetem el a hó alatt szendergő természetet, sem a jég alatt nyugodtan hortyogó folyóvizet.

És ha soha nem tanulok meg harmonikán játszani, akkor is elmesélhetek, és a történetekben mindent újraélhetek, de csak akkor, amikor több szavam és igazi nyelvem lesz. Még nem tudom, mi hasznosabb, mibe kezdjek, zenét vagy svéd szavakat tanuljak. Azt viszont tudom, hogy a fagyos lepedők illatát el kell mesélnem a jövő nemzedékeknek, akár dallamokban, akár szavakban. És gondosan eszembe kell vésnem a tehénistállók apró ablakainak szelíden sárgálló fényét, és az istállók gázlámpáinak sercegését, a paták dobaját és a lovak szagát. Az ujjam begyével kell emlékezni arra a zsírosságra, ami az után marad az ember tenyerén, hogy a lovat megsimogatja. Emlékezni kell a magányra, mikor mindenki annyira elfoglalt volt, de arra is, hogy jutott idejük ránk, gyermekekre és a szomszédokra. De mindez azelőtt volt, hogy Per-Albin, a miniszterelnök eljött, és a régi kályhákat kidobatta az udvarokra, szétverte a falakat, és bevezette a munkanélküli segélyalapot.

De nem szabad elfelejtenem, hogy ujjammal megfenyegessem gyermekkorom ájtatosságát, a politikát pedig akár ráolvasással is a pokolba kell varázsolnom.

Juho bácsikám, aki megkeresztelt, 1860-ban született; egyéves volt, amikor Lars Levi Laestadius⁴ meghalt, és a világ egyik legcsodálatosabb társadalmi változása és újulása kezdetét vette. Megváltoztak a falvak és a

³ Az észak-svédországi Norrbotten megyében fekvő Haparanda (finnül és méenkieliül Haaparanta) járás lapja.

⁴ Lars Levi Laestadius (1800–1861) egy konzervatív, puritán vallási irányzat alapítója a skandináviai lutheránus egyházon belül. Alapítójáról lestadianizmusnak nevezték el.

folyóvölgy, a tavak menti települések és a vadonok, az emberek felelősségre és együttérzésre ébredtek, munka iránti lelkesedésre és az újítás öröme, a föld dalolt, és a hó lángra lobbant. Per-Albin valamennyi reformja csak halvány és olcsó másolata volt annak, ami a feléledés aranykorszakában történt itt.

Juho bácsikám még mindig szívében közel élt az egyszerű emberekhez, lelkiismeretével viszont szemben állt Isten országával. Ezerkilencszázötvenegyben halt meg, négy évvel az elszökése után. Épp azelőtt halt meg, hogy Feuerbach, a filozófus tanítása a politikáról, mint a nemzetek új vallásáról betört volna ide Meänmaaba.⁵ A munkanélküli segélyalappal egyik fegyverükként a politika és a politikusok teljesen tönkreteszik és eltörlik azt a százéves, társadalmilag fejlődőképes intézményt, a jóléti államot, amelyet Népotthonnak nevezünk. Ebben a szolidaritás néha olyan messzire elment, hogy ha a szomszédban éheztek, az emberek inkább saját házukat hagyták meszeletlenül, és a rászorulóknak segítettek, ha pedig a szomszéd gabonaföldje megfagyott, több fakérget⁶ öröltek saját kenyereükbe. Az építkezéshez a gerendát együtt hozták az erdőből, és közös erővel darabolták fel. A politika megmérgezte a falvakat, a politikusok pedig kihűtötték a szeretetet. A kapcsolatokat már nem melegítették régi tüzeknél, és halat sem sütöttek a köves partokon. Eljött a tudatlanság és a kapzsiság. Azok, akik, úgymond, a szegényeket védték, megtöltötték saját erszényüket, és akik a pap pénztárcájának feneketlenségét szidták, nagyobb erszényt vettek maguknak. Egyesek Isak Juntti fiáról pletykáltak mindenfélét, jóllehet felnőtt asszonytól született, azokról a nagyszájúakról pedig, akik csoportosan kefélték egyik kiskorú lányt a másik után Doris Hop bordélyában, utcákat neveztek el. A prédikátorok, akik csak üdvözetet vihettek haza fizetségül, sosem jutottak hozzá ahhoz a pénzhez, amellyel a nép elkezdte a politikusokat és a szegények állítólagos szószólóit eltartani. És nem ez a bohóckodás volt az új gondolkodásmód legkártékonyabb oldala. Rosszabb volt az emberi elme mérgezése, amelyet magával hozott, és az, hogy kiűrtette Meänmaat, mint valami használhatatlan szemétdombot, és az eleven embert halott eszmével helyettesítette, amely száz évig fenyegetett azzal, hogy pusztulásba dönti a világot.

Papa a zöld Fargo teherkocsijával hozta el a koporsót Pajalából. Ilyenek voltak Forsström Steni raktárának padlásán. Kystä bácsikám a koporsón

⁵ Meänmaa: 'a mi földünk', az a terület Észak-Svédországban és Észak-Finnországban, ahol a méenkielit beszélik.

⁶ Ínséges időkben örölt fahéjból sütöttek kenyeret északon.

ült, hogy ne mozduljon el a helyéből. Megérkeztek. Ammival ott álltunk és nézelődtünk. Ammi megkérdezte, hogy Kystä megsiratja-e Juho bácsit. Kystä elmosolyodott, megsimogatta Ammi fejét, és azt ismételte, hogy „jaj, te kicsi lányka”.

Yngve bátyám felesége, Esteri is ott volt, az is sírt, bár vigaszt jelentett számára az a tudat, hogy Juho bácsi most már megérkezett, és ideje „bá-natával együtt elszállt”. Most már „új nyelven, tiszta lélekkel” zenghet új éneket. Ammi megkérdezte Esteritől, hogy sírt-e, amikor hat gyermeke meghalt. Erre Esteri szája elé tette a zsebkendőjét, és keservesen zokogott, miközben végigszámlálta mind a tizenöt gyermekét, kilencet ezen a világon, és hatot a túloldalon. A holtakat mindig magunkkal hordozzuk. Aki megfeledekzik róluk, az saját és népe jövőjét felelji el.

Esteri siratódala a zsebkendő mögött emlékeket ébresztett bennem Anna néném temetéséről. Maga után hagyta férjét és tizenöt gyermekét, a legkisebb újszülött volt. Unokabátyám, Ragnari faragta a koporsófedeleket, és közben ezt kiáltotta: „Mama, mama, megint bosszantanak!”

De a jámborság haját is meg kell tépáznom. A mamám kegyes családból származott; a lakodalmakban nem ittak, bár szinte mindenki pityókos volt. A kegyességnek mindig álszentség az ára, és a kis falvakban érvényes szentségkeretek mindig egy számmal kisebbek; csúnya fejfájást lehet kapni tőlük. A lakodalmi italok a fűskamrában voltak, a cefrészödönök pedig a hangyabolyban.

A mamának volt az anyai nagyapjától egy szekrénye, nyomokkal. Papa elmesélte egyszer, hogy a megboldogult Arvid, anyai nagyapám, gyógyszer szedett, abból csöppent a szekrénybe, és nyomokat égetett bele.

Mama rosszallta, hogy papa ezt felemlgette, és elhallgatott. Így szokta volt álláspontját kinyilvánítani. Minket, gyermekeket is magával ragadott a hallgatás fojtogató légkörébe, s így szavak nélkül is a tudomásunkra jutott, hogy a nagypapa pálinkát használt orvosság gyanánt.

S ezenkívül ott volt a fehér rénszarvas, amelyről nem szabadott beszélni, legalábbis másként nem, csak Armással négy szemközt. Armas a húszas években megbolondult, és a testvérei veréssel próbálták észhez téríteni. Mikor ez nem sikerült, lemészárolták a fehér rénszarvasát, amely Armas értékrendjében az édesanyja után a második helyen állt. A fehér rénszarvas hámla most az én birtokomban van. Mikor Armas elmesélte nekem az esetet, meg is mutatta a hámlát, és kifejezte abbéli kívánságát, hogy vegyem magamhoz azt, ha ő meg találna halni. Ha meghal. Elég nagy ennek a kockázata, mivel szinte mindenki meghal egyszer.

Ezt én tudtam, és éreztem a kegyesség falának terhét. Igen, és természetesen azt is tudtam, amit egy asszony súgott nekem egyszer: „Ha ebben

az új világban éltem volna, én is szedtem volna azokat a p-pirulákat⁷, talán az emberemet is elhagytam volna, de sehová sem jutottam volna.”

Mit mondanak a kegyesek a csempészetéről? Elfogadják a családon belüli csempészetet, amelyről Janne Martiini prédikátor azt mondta, hogy abban a bűnnek nyoma sincs. A baráti csempészetért bűnbocsánatot lehet nyerni, ha az ember szépítve fejezi ki, hogy saját bűnei helyett a másokét figyelte, s közben néhány könnycseppet ejt afölött, hogy milyen könnyen el lehet kapni a bűnt, s ez megnehezíti a hívő vándorútját. A prédikátor erre jól bevált szavakkal válaszol, megvigasztalva hívő útítársát a Jákob botjával, amelyen a megbocsátás virágai hajtanak ki, és amely kereszt alakú, és arra támaszkodva kell vándorolni. Az anyai nagybátyáim mindent maguk csempészték volna, de az asszonyok miatt nem merték, s ezért az egyik el is jött a papámhoz, és így szólt hozzá: „Vettem egy tehenet a folyó túloldalán, áthozatod-e ide nekem?” Hát persze, hogy elrendezzük. A csempészkirály lelkiismerete más volt, mivel gondolatvilága nem ehhez a faluhoz tartozott.

A Tornio-völgy a csempészet és a lazachalászat miatt mindig is Svédország egyik leggazdagabb területe volt. A Svéd Akadémiát is részben a lazacból bejött pénzből alapították. A háborúk szintén mindig jól jöttek az üzlet szempontjából. 1914-ben Oroszország cárijának egyetlen szárazföldi összeköttetése Európával a svédországi Haaparanta és a finnországi Tornio közötti fából készült Handolin hídja volt.

A németek a második világháború végén mindent hamuvá égettek. Utána a kereskedelem felvirágzott, és az emberek meggazdagodtak.

Abban a szobában, ahol a csempészkirály egyezségeket kötött, tehetséges ujjak számolták gyorsan a pénzt. A férfiak néha kivetették a nyelvüket, és ujjuk hegyét megnyalzták. A csűrben megszáritott papírpénzek olyan halmokban feküdtek a padlón, mint a szőnyeghez való rongy.

Életem első éveit a pénzrakások és a csempészett áruk között töltöttem, amikor a mama nem volt velünk, és senki nem törődött azzal, hogy hol vagyok. A fogási reflexemet gyakoroltam, mikor hirtelen megmarkoltam a szacharintablettát a dobozban. A szopási reflexemet gyakoroltam, amikor bagót dugtam a számba a Stjärnsnus dobozból, és lassanként megtanultam a nyelv apró hazugságait, amikor a vámos kérdezett valamit. „Pappa är inte hemma! Jag vet inte!” (Papa nincs itthon! Nem tudom!) A szükségszerű hazugságok mind svédek voltak, ezért nem lehettek olyan veszélyesek,

⁷ Fogamzástápláló tabletták, amelyeket szigorúan tilos volt használniuk a lestadiánus híveknek.

és bűnnek sem számíthattak. Svédül talán nem is ért az Isten. Svédül az urakkal beszélünk, és finnül az Istennel. Lappul talán a kutyákkal. Itt én megtanultam a határ menti szél fúvásában élni.

A raktárt Uno leányvállalatának nevezték, mivel Uno bátyámnak Kartinenben volt egy üzlete, és ő maga a csempészkirály helyetteseként dolgozott. Íme az árukínálat:

Minas kávé és Santos babkávé

Mazsola

Bors

Mókusbunda

Élő nyulak

Lóbőr

Tehénbőr

Rénszarvasbőr

Lisztfélék

Kakaó

Szappan

Bagó

Keksz

Krumplipehely

Babkávék

Cipő

Dohány

Kocsikerék

Slagok

Pisztolyok

Puskák

Rézdrót

Lóhús

Nyírfajd

Sarki hófajd

Siketfajd

Nőstény siketfajd

Császármadár

Rénhús

Motorbiciklik

Autók

Vaj

Karamella

Karbid

Margarin
Halászhálók
Eleven rénszarvasok
Kátrány
Benzin
Diesel
Dinamit
Kanóc
Töltény
Kapribogyó
Biciklikerekek
Nagykabátok
Puplinkabátok
Kabardin lovak
Ingek
Nejlonharisnyák
Kávés kannák
Cinkvödrök
Erős varrócérna
Normál varrócérna
Cipésztűk
Órák
Lavórok
Kendők
Gillette Razor borotvaélek
Bélyegek
Régi tartozások

És egy eltévedt kommunista titkosrendőr, akit tökrészen találtak meg Vojakkalában.

Igen, és világmegváltó eszmék, amelyeket az akkori politikai ellenőrzés határán átcsempésztek, amikor a Szovjetunió felől fújó keleti szél roppant erős volt.

Még egy eszt papot is átcsempésztek Svédországba. Részeg volt ő is, amikor rátaláltak a biciklilekötőn. A rendőrség érte jött, aztán pedig az hírlett, hogy kiadták a baltikumiaknak. Pilátus sírja felől erősen fúj a szél, éspedig a keleti. Repült vele a vörös nyál!

A regény a Koinónia Könyvkiadó gondozásában jelent meg 2011 nyarán. Eredetije méenkieli (Tornio-völgyi finn) nyelven írott, s ez az első magyar fordításban megjelenő méenkieli szépirodalmi mű.